

The Effectiveness of the EU Economic Sanctions against Russia (2022-2023)

Elaheh Koolaee¹ and Amir Reza Emami²

1. Professor, Department of Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

Email: ekolaee@ut.ac.ir (Corresponding Author)

2. M.A. in International Relations, Faculty of Law and Political Science, Yazd University, Yazd, Iran.

Article Info.

ABSTRACT

Article Type:
Research Paper

Article History:

Received:

24 March 2024

Revised:

6 April 2025

Approved:

22 October 2025

Published Online:

18 February 2026

Keywords:

Effectiveness,
Sanctions,
Invasion,
European Union,
Russia,
Ukraine,
Lindsay.

One of the essential tools for exerting international pressure against Russia in its war with Ukraine is economic sanctions, and a related issue that is still under debate is the effectiveness of the sanction regime against Russia. This article seeks to answer the question, "To what extent have the EU economic sanctions against Russia been effective in its invasion of Ukraine (2022- 2023)?" The authors hypothesize that the European Union's economic sanctions against Russia in response to Russia's invasion of Ukraine have had varying effectiveness, with significant impacts in terms of deterrence, international symbolism, and domestic symbolism. The method of this research is a mixed exploratory approach, and initially, data were collected by documentary, library, and virtual sources. Then, with the help of Lindsay's theory, a semi-structured questionnaire was developed, and expert opinions were collected using the "fuzzy delphi" method. The findings show that the EU sanctions regime's effectiveness against Russia from 2022 to 2023 is 63% in terms of deterrence, international symbolism, and domestic symbolism. From the perspective of adaptation and subversion, the effectiveness rates are 44 percent and 34 percent, respectively. The results show that the EU sanctions regime against Russia, although not significantly effective in terms of adherence to commitments and goals of subversion, has been effective and successful in terms of deterrence and international and domestic symbolism. However, according to the analysis, it can be admitted that they have not been successful.

Cite this article: Koolaee, E. and A. Emami (2026), "The Effectiveness of the EU Economic Sanctions against Russia (2022- 2023)", *Central Eurasia Studies*, Vol. 18, No. 2, pp 317-348.

<http://doi.org/10.22059/jcep.2025.368498.450209>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran

Introduction: One of the important tools used within the framework of international pressure against Russia after its aggression against Ukraine is economic sanctions, which were the reaction of many Western countries and the Western world in general, as a form of punishment for actions that consider Russia an aggressor. One related issue still under debate is the effectiveness of the sanctions regime against Russia. Therefore, this research aims to understand, describe, and measure the effectiveness of economic sanctions in response to Russia's invasion of Ukraine from February 2022 to November 2023. The importance of the issue lies in examining economic sanctions in the context of Russia's attack on Ukraine, which can help clarify the extent of the effectiveness of sanctions on Russia. Therefore, the necessity of this research stems from the fact that previous researchers have examined this event from different perspectives. Through their research, it was found that there is no single, comprehensive study that focuses solely on the effectiveness of economic sanctions against Russia (2022-2023). Previous research has used a quantitative or qualitative approach, often using a case study research method, and has focused on various issues, including the legal dimension of sanctions effectiveness, trade relations, and sanctions packages of different actors.

Research question: This article seeks to answer the question, "To what extent have EU economic sanctions against Russia been effective in its invasion of Ukraine (2022-2023)?"

Research hypothesis: The hypothesis of this research is based on the claim that the economic sanctions imposed by the European Union against Russia in response to Russia's invasion of Ukraine from 2022 to 2023 have varying degrees of effectiveness and will have a significant impact from the perspective of compliance, international and domestic symbolism.

Methodology and theoretical framework: Drawing on Lindsay's theory of sanctions effectiveness, this study assesses the effectiveness of economic sanctions in relation to five separate objectives: compliance, subversion, deterrence, international symbolism, and domestic symbolism. The present study uses a mixed-methods study and considers a sequential exploratory design appropriate for its approach. This method begins with the collection and analysis of qualitative

data, followed by the collection and analysis of quantitative data, and finally leads to interpretation. Therefore, data were collected through documentary, library, and virtual sources. Then, with the help of Lindsey's theory, a semi-structured questionnaire was developed by the researcher and distributed to 44 identified experts, including university professors and individuals in the fields of sanctions and international political economy. This study adopts a purposive non-probability sampling design, employing the fuzzy delphi method to elicit expert judgments.

Results and discussion: Since this research aimed to examine the effectiveness of the European Union's economic sanctions against Russia, the data were evaluated based on five objectives and criteria (compliance, subversion, deterrence, international symbolism, and domestic symbolism) and using the fuzzy delphi method. The results of this analysis are as follows; The average level of agreement in the compliance criterion is 0.441 and in the subversion criterion, 0.347 and deterrence, 0.631 in international symbolism and 0.636 in domestic symbolism, meaning that the effectiveness of the EU sanctions regime against Russia from 2022 to 2023 in compliance objectives, international symbolism and domestic symbolism is 63%, and from the perspective of compliance and subversion, 44 percent and 34 percent, respectively. Cronbach's alpha was calculated using SPSS 25 software and its value was 0.725, indicating acceptable reliability of this questionnaire.

Conclusion: There is a consensus that the effectiveness of economic sanctions is linked to the goals of the sending governments. If economic sanctions fail to achieve their officially stated goals, they may still serve various and unclear agendas, unclear programs with their own effectiveness, which explains why sanctions remain a popular tool in foreign policy. Therefore, for this purpose, this research has used Lindsay's five-dimensional framework to assess the effectiveness of sanctions in the context of Russia's invasion of Ukraine. The results show that the European Union sanctions regime against Russia during Russia's invasion of Ukraine (2022-2023) was effective and successful in terms of adapting to international and domestic symbolism but was not significantly effective in terms of adaptation and subversion.

According to the analysis, it can be admitted that they have not been successful. This level of effectiveness suggests that the EU sanctions regime has been considered relatively effective in terms of deterrence against specific targeted actions (Russia) as well as in conveying a symbolic message at the international and domestic levels, but in terms of compliance, it is clear that the sanctions regime has a relatively weaker impact on the implementation or compliance of measures imposed by the target (Russia) or other relevant actors. This indicates less success in achieving desired compliance with the imposed sanctions.

Finally, regarding the effectiveness of subversion, this study also shows that the sanctions regime has been less effective in terms of subversion and has faced challenges. While the sanctions regime has shown moderate effectiveness in deterrence and symbolization, it has faced limitations in achieving compliance and subversion. Finally, this assessment demonstrates the complexity of the impact and effectiveness of sanctions in countering the consequences of the invasion of Ukraine, emphasizes the multifaceted nature of assessing the impact of sanctions and argues that the effectiveness of the sanction's regime against Russia, despite numerous gaps and widespread criticism, is still used, which indicates the dominance of this concept in international political economy.

Keywords: Effectiveness, Sanctions, Invasion, Lindsay Theory, Russia, Ukraine, European Union.

اثربخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه (۲۰۲۲-۲۰۲۳)^۱

الهه کولایی^۱ و امیررضا امامی^۲

۱. استاد، گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

نویسنده مسئول: ekolaee@ut.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، گروه حقوق و علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی پژوهشی	
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۱۷	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۳۰	
تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۴/۱۱/۲۹	
واژگان اصلی:	
اثربخشی،	تهاجم روسیه به اوکراین نشان می‌دهد همچنان از ابزارهای اقتصاد سیاسی بین‌الملل، مانند تحریم‌ها استفاده می‌شود. یکی از این ابزارهای مهم برای فشار بین‌المللی علیه روسیه در جنگ با اوکراین، تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه و مسائل مربوط با آن و اثربخشی رژیم تحریم علیه روسیه است. در این نوشتار در پی پاسخ این پرسش هستیم که تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه در پی حمله این کشور به اوکراین (۲۰۲۲-۲۰۲۳) چقدر اثر داشته است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه در واکنش به حمله روسیه به اوکراین، اثربخشی متفاوتی داشته و از نظر بازدارندگی، نمادگرایی بین‌المللی و نمادگرایی داخلی تأثیر قابل توجهی داشته است. روش این نوشتار آمیخته اکتشافی است. ابتدا داده‌ها را به وسیله منابع اسنادی، کتابخانه‌ای و مجازی گردآوری شد. سپس با استفاده از نظریه لیندسی، پرسشنامه نیمه‌ساختمند تنظیم و تدوین و با روش دلفی فازی، نظرهای خبرگان را گردآوری و در پایان داده‌ها را با استفاده از نرم‌افزار اسپراس تحلیل شد. یافته‌ها نشان می‌دهد اثربخشی رژیم تحریم اتحادیه اروپا علیه روسیه در هدف‌های بازدارندگی، نمادگرایی بین‌المللی و نمادگرایی داخلی ۶۳ درصد موفقیت‌آمیز بوده و از نظر سازگاری و براندازی به ترتیب ۴۴ و ۳۴ درصد بوده که اثربخشی قابل ملاحظه‌ای نداشته و با توجه به تحلیل به‌دست آمده، می‌توان گفت موفقیت‌آمیز نبوده است.

استناد: کولایی، الهه و امیررضا امامی (۱۴۰۴)، «اثربخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه (۲۰۲۲-۲۰۲۳)»

مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۸، شماره ۲، صص ۳۴۸-۳۱۷.

<http://doi.org/10.22059/jcep.2025.368498.450209>

© The Author(s).

ناشر: دانشگاه تهران

^۱ سردبیر میهمان این شماره، خانم دکتر ماندانا تیشه‌یار معاون محترم پژوهشی دانشگاه علامه طباطبایی هستند.

مقدمه

رخدادهای سال ۲۰۱۴^۱ در اوکراین سبب رویارویی ژئوپلیتیکی بزرگ روسیه و غرب شد. روسیه، همسویی اوکراین با نهادهای غربی را زیان راهبردی می‌دانست، درحالی‌که اتحادیه اروپا با برنامه مشارکت شرقی خود در پی روابط اقتصادی و سیاسی نزدیک‌تر با اوکراین بود. این تضاد منافع، به تشدید تنش‌ها منجر شد (کولایی و صداقت، ۲۰۱۷: ۲۰۶-۲۱۷) در فوریه ۲۰۲۲ روسیه در اوکراین عملیات نظامی گسترده‌ای آغاز و آن را به‌عنوان «عملیات نظامی ویژه»^۲ معرفی کرد، در حالی‌که کشورهای غربی آن را به‌عنوان «اقدام تجاوزکارانه»^۳ محکوم کردند.^۴ این اقدام از سوی جامعه بین‌المللی به‌ویژه اتحادیه اروپا واکنش‌های مختلفی^۵ را برانگیخت.^۶ اتحادیه اروپا، تحریم‌های اقتصادی گسترده‌ای را علیه روسیه به کار گرفت تا با فشار به این کشور تلاش‌های جنگی آن را مختل کند. این تحریم‌های هدفمند، شامل محدودیت‌های تجاری، جریمه‌های مالی و بسته‌شدن دارایی‌های نهادها و افراد روسی بود (Maurer and Others, 2023: 220). همچنین ایالات متحد آمریکا و بسیاری از کشورهای اروپایی، استرالیا، کانادا، ژاپن، نیوزلند و کره جنوبی را وادار کردند تا با تحریم‌های اقتصادی به

۱. مهم‌ترین بخش این رویارویی، پیوسته‌سازی شبه‌جزیره کریمه به روسیه بود که به تیرگی روابط مسکو و کی‌یف و رویارویی سیاسی با کشورهای غربی (به‌ویژه آمریکا) منجر شد. در پاسخ اتحادیه اروپا نیز تحریم‌هایی علیه روسیه وضع کرد.

2. Special Military Operation

3. Aggression

۴. برای مطالعه ببینید: Hess (2023); Kolodko (2023); Singh (2023); Lonardo (2022).

۵. اوکراین نیز در هفته نخست درگیری، به دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) مراجعه کرد. این دیوان، دستور اقدامی موقت را صادر کرد: به دولت روسیه اعلام کرد که از حمله‌های نظامی علیه غیرنظامیان و اشیای غیرنظامی خودداری کند. اتحادیه اروپا و تقریباً همه کشورهای غربی دیگر (استرالیا و نیوزلند) با بیانیه مشترک، از دستور دیوان بین‌المللی دادگستری پشتیبانی کامل کردند. همچنین لیتوانی نخستین دولتی بود که موضوع را به دیوان کیفری بین‌المللی (ICC) ارجاع کرد. دو روز پیش از حمله روسیه، در ۲۲ فوریه ۲۰۲۲ رئیس کمیسیون و رئیس شورای اتحادیه اروپا، به رسمیت شناختن دو جمهوری در دونباس را به شدت محکوم کرده بودند. اتحادیه اروپا با کاربست شدیدترین تحریم‌ها علیه روسیه و متحد آن روسیه سفید، با ارائه کمک‌های مالی بسیار و بشردوستانه به اوکراین و همچنین پشتیبانی ویژه خود، یعنی آغاز نمادین فرآیند ورود اوکراین به اتحادیه اروپا، واکنش نشان داد. برای مطالعه بیشتر ببینید: Welfens (2023).

۶. برای نمونه در تابستان ۲۰۲۲، یک نظرسنجی نشان داد شهروندان اتحادیه اروپا تا حد زیادی از این واکنش حمایت می‌کنند. برای اطلاعات بیشتر در مورد این نظرسنجی ببینید: Krastev & Leonard, 2022.

روسیه پاسخ دهند (Stephan, 2022: 276). این واکنش، ظرفیت سیستم سیاست خارجی اتحادیه اروپا را برای اجرای دیپلماسی گروهی معنادار برجسته می‌کند.

با وجود اینکه پاسخ ابتدایی غرب، کاربست تحریم‌های اقتصادی سنگین علیه روسیه به‌عنوان مجازات اقدام تجاوزکارانه روسیه بود، اثر بخشی واقعی این اقدام‌ها در ابهام قرار دارد. موضوعی که همچنان در مورد آن بسیار بحث می‌شود، اثر بخشی رژیم تحریم علیه روسیه است (Azeredo da Silveira and Levashova, 2023). پرسش اصلی این نوشتار این است که «تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه در برابر حمله روسیه به اوکراین (فوریه ۲۰۲۲- نوامبر ۲۰۲۳) چقدر اثر داشته است؟» هدف این نوشتار درک، توصیف و سنجش اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی در مورد حمله روسیه به اوکراین از فوریه ۲۰۲۲ تا نوامبر ۲۰۲۳ است. همچنین پرسش‌های دیگری هم مطرح است: تحریم‌های اقتصادی چه معنایی دارد و آیا ابزاری مؤثر است؟ اثر بخشی به چه معناست؟

گرچه در سال‌های اخیر تحریم‌های اقتصادی به‌عنوان ابزار سیاست خارجی، اقبال بلندی یافته است و بسیاری از پژوهشگران در مورد آن به‌عنوان ابزار سیاست خارجی بحث می‌کنند، همچنان اثر بخشی آن مورد بحث است (Lii, 2014: 317) و حتی پژوهشگران توافق روشنی در مورد موفقیت آن ندارند (Smeets, 2018: 2). اهمیت این موضوع از این رو است که با بررسی تحریم‌های اقتصادی در مورد حمله روسیه به اوکراین، می‌توان به درک این مسئله که تحریم‌ها بر روسیه چقدر اثر بخش بوده‌اند، کمک کرد.

این پژوهش به این دلیل ضرورت دارد که پژوهش‌های پیشین از دیدگاه‌های مختلف به این موضوع نگاه کرده‌اند، ولی با بررسی‌های انجام‌گرفته، مشخص شد که جای پژوهش ترکیبی (آمیخته اکتشافی) خالی است که تمرکز خود را بر میزان اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی بر روسیه (از فوریه ۲۰۲۲ تا نوامبر ۲۰۲۳) قرار دهد. پژوهش‌های پیشین با رویکرد کمی یا کیفی و بیشتر، از روش پژوهش مطالعه موردی استفاده کرده‌اند و به مسائلی مانند بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی، بعد حقوقی اثر بخشی تحریم‌ها، روابط تجاری و بسته‌های تحریمی بازیگران مختلف توجه کرده‌اند (Welfens, 2023).

پیشینه پژوهش

بررسی‌ها نشان می‌دهد از آغاز جنگ روسیه و اوکراین، پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام شده است. می‌توان این پژوهش‌ها را به چهار گروه تقسیم کرد:

۱. پژوهش‌هایی که به علت‌ها و چرایی رخ دادن جنگ مربوط هستند. به‌طور معمول این پژوهش‌ها ابتدا سیر تاریخی روابط اوکراین و روسیه را بررسی کرده‌اند، سپس براساس نظریه‌های مختلف مانند واقع‌گرایی تهاجمی، علت‌ها و چرایی جنگ را شرح و تبیین کرده‌اند.
  ۲. پژوهش‌هایی که به تأثیر جنبه‌های مختلف جنگ روسیه و اوکراین مربوط هستند و بیشتر در قالب تأثیرهای اقتصادی و تجاری، فرهنگی اجتماعی و سیاسی قرار می‌گیرند. این پژوهش‌ها بیشتر به تأثیرهای جنگ بر عواملی مانند اقتصاد منطقه یا روابط تجاری روسیه با کشورهای اروپایی و مانند آن توجه می‌کنند. این نوشتار را نیز می‌توان در این دسته جای داد.
  ۳. پژوهش‌هایی که نقش، منافع و واکنش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی را در این زمینه بررسی می‌کنند. هدف این پژوهش‌ها، بیشتر بررسی منافع و هدف‌های بازیگران مربوط است.
  ۴. پژوهش‌هایی که به نظم پساجنگ مربوط هستند. این پژوهش‌ها توجه خود را به بررسی نظامی متمرکز می‌کنند که پس از جنگ به وجود می‌آید. برای نمونه، پژوهش‌های آینده‌پژوهی و سناریونویسی در این زمینه به فراوانی یافته می‌شود.
- همان‌گونه که مطرح شد، این نوشتار در گروه «پژوهش‌های مربوط با تأثیر جنبه‌های مختلف جنگ روسیه اوکراین» جای می‌گیرد. این نوشتار در چارچوب اقتصاد سیاسی بین‌الملل و به‌طور مشخص بر حوزه اثربخشی تحریم‌های اقتصادی تمرکز یافته است. بنابراین بحث‌ها و موضوع‌ها از پژوهش‌های داخلی و خارجی که بیشترین نزدیکی مفهومی را با این نوشتار داشته، شناسایی شده‌اند. این پژوهش‌ها در دو گروه قرار می‌گیرند:
- گروه نخست، پژوهش‌هایی که فقط به تأثیر تحریم‌ها علیه روسیه (به‌ویژه تحریم‌های اقتصادی) تمرکز کرده‌اند. بهمن (۱۴۰۱) در مقاله «بحران اوکراین و تأثیر تحریم‌ها بر کشمکش روسیه و غرب» می‌نویسد کشورهای غربی تلاش کردند با استفاده از گزینه تحریم، کرملین را زیر فشار شدید قرار دهند. اما موفق به تغییر نگرش روسیه نشدند و سرانجام کاربست تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه، دامن خود کشورهای غربی را نیز می‌گیرد. تانگاول و چاندرا (۲۰۲۴) در مقاله «تأثیر تحریم‌های روسیه بر اقتصاد جهانی» بر این باورند، اگرچه احتمال دارد تحریم‌های اقتصادی در ابتدا برای روس‌ها دردسر ایجاد کند، اما این کشور بازارهای دیگری را برای کالاهای مهم خود (مانند نفت، گاز و تولیدات دفاعی) با ارائه آن‌ها با نرخ ارزان‌تر پیدا خواهد کرد. این اتحادیه اروپا است که احتمال دارد بازنده باشد، زیرا در حال حاضر با رکود

تورمی روبه‌رو شده است. این تلاش با هدف پرهیز از نفت و گاز روسیه به افزایش تورم و کاهش رشد در میان‌مدت تا بلندمدت منجر خواهد شد. نیکنامی (۲۰۲۴) در مقاله «تحریم‌های انرژی اتحادیه اروپا علیه فدراسیون روسیه و تأثیر آن بر نظام تجاری جاری میان دوطرف (۲۰۲۲-۲۰۲۴)» نتیجه می‌گیرد که تحریم‌های اروپا در این بخش، در کوتاه‌مدت و میان‌مدت کارایی لازم را نداشته است، اما در بلندمدت سبب تحول در صنعت انرژی خواهد شد.

در برابر، ولفنس (۲۰۲۳) در مقاله «تهاجم روسیه به اوکراین: چالش‌های اقتصادی، مسائل تحریم و نظم جدید اقتصادی جهانی» تأکید می‌کند که چگونه تحریم‌های به‌کارگرفته شده از سوی جامعه بین‌المللی، تأثیر اقتصادی گسترده‌تری برای روسیه نسبت به آنچه تاکنون پیش‌بینی شده است خواهد داشت. بالی و همکاران (۲۰۲۴) در مقاله «آثار تحریم‌ها بر روسیه: سازوکار انتقال تحریم احتمالی؟» مفهوم سازوکار انتقال تحریم را مطرح کرده و می‌نویسند تحریم‌ها با تأثیرهای مستقیم خود بر تورم، نرخ بهره و ارز داخلی، بر تولید ناخالص داخلی روسیه تأثیر غیرمستقیم دارند. ایمبز و پاولز (۲۰۲۴) در مقاله «برآورد تجربی از آثار تحریم‌های تجاری با کاربرد در روسیه»، معتقدند روسیه بسیار بیش از اتحادیه اروپا زیر تأثیر تحریم‌های تجاری قرار گرفته و در اتحادیه اروپا، بیشترین پیامدها در کشورهای پیشین اتحاد شوروی بوده است.

گروه دوم پژوهش‌هایی هستند که هسته اصلی پژوهش آن‌ها، اثر بخشی رژیم تحریم علیه روسیه است. تسولوفاس و روچات (۲۰۲۳) در مقاله «بررسی دوباره اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی در چارچوب تهاجم روسیه به اوکراین» و با استفاده از روش تحلیلی تاریخی بر این باور هستند که رژیم تحریم علیه روسیه تا حد زیادی اثر بخش بوده است. جفری (۲۰۲۳) در مقاله «تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه: چقدر مؤثر؟ چقدر بادوام؟» با استفاده از روش مطالعه موردی، معتقد است تحریم‌ها مانع دستیابی ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه به هدف‌های سرزمینی خود شده و مؤثر بوده است. در همه پژوهش‌هایی که بررسی شده‌اند، پژوهشگران تحلیل‌های خود را براساس منابع کتابخانه‌ای و اسناد ارائه کرده‌اند و تحلیل‌های خود را به‌صورت میدانی آزمایش نکرده‌اند یا از نظر کارشناسان دیگر بهره نبرده‌اند.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد هرچند پژوهش‌های بسیاری در مورد حمله روسیه به اوکراین انجام شده است (Welfens, 2023)، پژوهش‌های اندکی، دانش منسجمی در مورد میزان اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه از هنگام حمله به اوکراین، تولید کرده‌اند (Tsoloufous and Roachat, 2023) و تقریباً هیچ پژوهشی میزان اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه (فوریه ۲۰۲۲ - نوامبر ۲۰۲۳) را بررسی نکرده است. پژوهش‌های بسیار زیادی به تأثیر تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه پرداخته‌اند، اما پژوهش‌هایی که

تمرکزشان بر اثربخشی تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه بوده، بر ساختار حقوقی اثربخشی تحریم‌ها، دادوستد تجاری و بسته‌های تحریمی بازیگران مختلف معطوف بوده است. نوآوری این نوشتار این است که با دنبال کردن رویکردی ترکیبی به پرسش نوشتار، منبع داده مناسب و روش پژوهش مناسب اثربخشی تحریم‌های اقتصادی، میزان اثربخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه را بررسی کرده است.

تحریم‌های اقتصادی، اثربخشی یا ناکارآمد؟

بررسی ادبیات این موضوع نشان می‌دهد که دولت‌ها برای رساندن پیام به دولت هدف، شهرت و به دست آوردن اقبال عمومی در جامعه بین‌الملل و هم‌سو نگه داشتن مخاطبان داخلی خود، تحریم‌هایی را به کار گرفته‌اند (Whang, 2011: 790) که در عمل، موفقیت آن ملاک نبود. کارهای دیگری هم نشان داده است که برای توافق در مورد موفقیت‌آمیز بودن تحریم‌ها، باید بر سر هدف‌های اصلی توافق شود تا اثربخشی تحریم مشخص شود. آیا هدف‌های اصلی همان هدف‌هایی هستند که به صورت رسمی رهبران بیان می‌کنند یا هدف‌های دیگری وجود دارد که به طور رسمی اعلام نشده است (Barber, 1979: 370). بالدوین با اشاره به تحریم‌های سال ۱۹۳۷ آمریکا علیه ژاپن نوشته است گاهی هدف‌های اولیه آن‌هایی نیستند که به روشنی اعلام شده‌اند (Baldwin, 2020). بنابراین می‌توان اثربخشی تحریم را براساس هدف‌های مورد نظر یا اعلام شده انجام‌دهنده آن تعریف کرد. با این حال ممکن است مجری، هدف‌های چندین‌لایه داشته باشد. برخی به روشنی بیان شوند و برخی نشوند (Tsoloufufas and Rochat, 2023: 4).

تحول اساسی در بحث‌های دانشگاهی هنگامی شکل گرفت که مورگان و شوباخ به این موضوع پرداختند که تحریم‌ها چه زمانی مؤثر هستند (Morgan and Schwebach, 1997: 28). این پرسش به آغاز پژوهش‌های جدیدی در این زمینه منجر شد. برخی مانند باربر و داکسی استدلال کردند که اثربخشی تحریم‌های اقتصادی، به میزان شدت و فشار بستگی دارد که بر دولت هدف وارد می‌شود (Doxey, 1980; Barber, 1979). دروری اضافه کرد که موفقیت تحریم‌ها به گنجاندن سازمان‌های بین‌المللی به عنوان نهاد ناظر، هنگامی که مذاکرات چندجانبه در حال انجام است، اتکا دارد (Drury, 1998). نتایج مطالعه فیلیپینکو و همکاران نشان می‌دهد که اثربخشی تحریم تا اندازه زیادی به قدرت اقتصادی دولت تحمیل‌کننده آن بستگی دارد (Filipenko and Others, 2021: 347). درزبر بر این باور است که تحریم‌ها زمانی بیشترین موفقیت را دارند که دولت تحمیل‌کننده به شهرت یا توزیع سود کمترین اهمیت را بدهد

(Drezner, 1999). برخی دیگر از پژوهشگران موفقیت تحریم‌های اقتصادی را به نوع رژیم سیاسی مربوط می‌دانند. این مطالعات نشان می‌دهد که تحریم‌ها علیه دولت‌های خودکامه، کمتر از تحریم‌ها علیه دولت‌های دموکراتیک موفق است (Shojai and Root, 2013). مارینف شواهدی ارائه کرد که نشان می‌داد تحریم‌های اقتصادی در بی‌ثبات و بی‌اعتبار کردن رهبران کشورهای هدفی که رژیم دموکراتیک دارند، به‌طور کامل مؤثر بوده و مردم آسیب‌دیده می‌توانند این نوع رهبران را در همه‌پرسی یا انتخابات مربوط از سمت خود برکنار کنند. از سوی دیگر، رژیم‌های استبدادی کمتر در معرض فشارهای انتخاباتی هستند (Marinov, 2005).

آلن نشان داد که تحریم‌ها می‌تواند سبب افزایش اقدام‌های سیاسی پرشمار علیه دولت هدف شود، اما به نظر می‌رسد این افزایش در دولت‌های خودکامه محدود است (Allen, 2008). در برابر، میجر استدلال کرد که بهترین موقعیت برای تحریم، هنگام بی‌ثباتی داخلی است. استدلال او این است که زمانی وجود دارد که رژیم‌های استبدادی آسیب‌پذیرتر هستند، مانند اعتراض‌های عمومی. در چنین فرصتی، تحریم‌کننده می‌تواند تحریم‌هایی را علیه یک رژیم مستبد به کار گیرد. در این دوره، حکومت‌های خودکامه به‌ویژه، در برابر فشارهای اقتصادی ناشی از تحریم‌ها آسیب‌پذیر هستند (Major, 2012).

از سوی دیگر، برخی از پژوهشگران نسبت به اثر بخشی تحریم‌ها در ایجاد نابسامانی اقتصادی و پاسخ‌های سیاسی مطلوب در کشور هدف تردید کرده‌اند (Felbermayr and Others, 2020). برخی هم بر این باور هستند، اگرچه تحریم به تغییرهای اساسی در سیاست‌ها منجر می‌شود، اما می‌تواند نسبت به حمله نظامی موجب مرگ و ویرانی بیشتری شود (Drezner, 1541: 2022). همچنین بخش قابل توجهی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد که آثار نامطلوب بر اقشار آسیب‌پذیرتر زیاد بوده و حقوق بشر نیز زیر تأثیر قرار می‌گیرد (Peksen, 2019: 638). برای نمونه، معینی نشان داد که رژیم تحریم‌ها علیه ایران، بر فرزندان خانواده‌ها بیشتر از والدین آن‌ها تأثیر گذاشته است، به‌گونه‌ای که احتمال حضور در دانشگاه تا ۴/۸ درصد و هزینه‌های آموزشی خانوارها تا ۵۸ درصد کاهش داده شده است (Moeeni, 2022: 293). دروری و پکسن استدلال کرده‌اند که فشارهای اقتصادی، احترام به حقوق زنان را در کشورهای هدف کاهش می‌دهد (Drury and Peksen, 2014). بنابراین تحریم‌های اقتصادی همیشه آن‌گونه که طراحی شده‌اند، عمل نمی‌کنند. موارد بسیاری وجود دارد که رهبران سیاسی بیشتر از تأثیرهای زیان‌بار در امان مانده‌اند، در حالی که مردم به‌ویژه حاشیه‌نشین‌ها بیشترین آسیب را دیده‌اند.

سرانجام مورگان و شوباخ بر این باور هستند که اثر بخشی بر این موضوع متمرکز است که آیا تحریم‌ها می‌توانند دولت تحریم‌شونده را وادار به تغییر رفتار کنند یا خیر؟ هرچند که

افزایش فشار اقتصادی بر دولت هدف به‌ضرورت به تغییر رفتار فوری در وضعیت هدف منجر نمی‌شود، اما تحریم‌ها می‌توانند برای دستیابی به هدف‌هایی مانند بازدارندگی از تخلف‌های آینده، بی‌ثبات‌سازی دولت هدف، نشان‌دادن اراده به متحدان یا حوزه‌های داخلی یا حمایت از هنجارهای بین‌المللی هم باشند (Morgan and Schwebach, 1995: 252). نتیجه این‌که شاید تحریم‌های اقتصادی در دستیابی به هدف‌های اعلام‌شده ناکام باشند، اما همچنان می‌توانند بر دیگر برنامه‌های پنهانی مؤثر باشند. این بدان معنی است که اگر اثربخشی تحریم فقط براساس هدف خاص تغییر رفتار فوری دولت هدف ارزیابی شود، تأثیر آن محدود خواهد بود. بنابراین با توجه به ادبیات پژوهش، روشن است که اثربخشی تحریم‌های اقتصادی در ارتباط با هدف‌های دولت‌های فرستنده معنا پیدا می‌کند و هنگامی که از نتیجه اثربخشی صحبت می‌شود، ملاک موفقیت‌آمیز بودن تحریم‌ها است.

روش پژوهش

در پژوهش‌های اقتصاد سیاسی بین‌الملل و به‌ویژه در حوزه تحریم‌های اقتصادی، بیشتر از مطالعه موردی^۱، مطالعه موردی تطبیقی^۲ یا رویکردهای ترکیبی^۳ استفاده می‌شود (Klotz and Prakash, 2008). بنابراین با توجه به پرسش و هدف این نوشتار و در نظر گرفتن اینکه این رویکرد، درک جامع، عمیق و تصویری کامل‌تر از پدیده مورد مطالعه ارائه می‌دهد (Leavy, 2022)، از رویکرد ترکیبی استفاده می‌کنیم. در این نوشتار از طراحی‌های مختلفی که این روش دارد (موازی همگرا^۴، ترتیبی توضیحی^۵ و متوالی اکتشافی^۶ و مانند آن)، طراحی متوالی را مناسب روش خود دیدیم که در کتاب‌های روش پژوهش با عنوان آمیخته اکتشافی یاد شده است. این روش، با گردآوری، تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی آغاز می‌شود. سپس به گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌های کمی می‌رسد که به تفسیر منجر می‌شود.

1. Case Study

2. Comparison Case Study

3. Mixed Method

۴. روش‌های ترکیبی برای هدف‌های متنوع از جمله تکمیل‌کننده روش‌های دیگر، اعتبارسنجی چندوجهی یا فقط گردآوری اطلاعات بیشتر در مورد یک موضوع ویژه مورد استفاده قرار گیرد. برای مطالعه بیشتر ببینید: (Lamont, 2015).

5. Convergent Parallel Design

6. Explanatory Sequential Design

7. Exploratory Sequential Design

تصویر ۱. روش پژوهش آمیخته اکتشافی

Source: catalyst.harvard.edu

بنابراین ابتدا داده‌ها را به وسیله منابع اسنادی، کتابخانه‌ای و فضای مجازی گردآورده شدند تا درکی جامع از موضوع شکل گیرد. با توجه به ادبیات و چارچوب نظری نوشتار، فرضیه این نوشتار بر این ادعا استوار است که تحریم‌های اقتصادی به‌کار گرفته شده به وسیله اتحادیه اروپا علیه روسیه در واکنش به حمله روسیه به اوکراین (۲۰۲۲- نوامبر)، اثربخشی متفاوتی داشته و از دیدگاه بازدارندگی، نمادگرایی بین‌المللی و نمادگرایی داخلی تأثیر قابل توجهی نشان خواهند داد. در گام دوم، برای سنجش شاخص‌های پنجگانه اثربخشی تحریم‌های اقتصادی، پرسشنامه نیمه‌ساختمند ساخته شد^۱ و در طیف لیکرت هفت‌تایی، تدوین شد^۲ که شامل پرسش‌های مربوط به هریک از شاخص‌ها بود. در گام سوم، این پرسشنامه را به ۴۴ تن از صاحب‌نظران دانشگاهی و کارشناسانی داده شد^۳ که به‌صورت غیرتصادفی هدفمند شناسایی شدند و تخصص آنان، تحریم‌ها و اقتصاد سیاسی بین‌الملل بود.

در مرحله کمی پژوهش، پاسخ‌های خبرگان را با استفاده از تحلیل دلفی فازی^۴ پردازش کردیم. این روش، به‌طور گسترده‌ای برای پالایش و کمی کردن نظر کارشناسان در شرایط نبود قطعیت یا ابهام شناخته می‌شود. به بیان دیگر، دیدگاه پاسخ‌دهندگان شامل عبارت‌های کلامی بود که در بازتاب کامل دیدگاه‌های پاسخ‌دهنده‌ها محدودیت‌هایی دارد، برای نمونه عبارت

۱. بیست پرسش مطرح شد که مربوط به هریک از این شاخص‌ها بود.

۲. علت استفاده از طیف هفت‌تایی لیکرت به این دلیل بود که طیف هفت‌تایی بازخورد ظریف و دقیق‌تری را ارائه داده و به پاسخ‌دهندگان اجازه می‌دهد نظرهای خود را دقیق‌تر بازتاب دهند. این طیف، بهترین مقیاسی است که تاکنون پاسخ‌دهندگان به‌عنوان دقیق‌ترین و ساده‌ترین مقیاس گزارش کرده‌اند. علاوه بر این، مطالعه‌ها ثابت می‌کنند که اعتبار پژوهش، با شش مقیاس پاسخ یا بیشتر، افزایش می‌یابد. برای مطالعه بیشتر می‌توانید ببینید: Taherdoost (2019); Finstad (2010); Preston and Colman (2000); Chang (1994); Hancock and Klockars (1991).

۳. این کارشناسان، در مراکز دانشگاهی یا پژوهشکده‌ها و نهادهای بین‌المللی مشغول کار هستند.

«زیاد» برای فرد «آ» که فردی سخت‌گیری بوده، با عبارت «زیاد» برای فرد «ب» متفاوت است. اگر برای کمی کردن دیدگاه هر دو فرد از یک عدد قطعی استفاده شود، نتایج دارای اُریب خواهد شد، اما با گسترش طیف فازی مناسب می‌توان بر این مشکل غلبه کرد. در نتیجه، این روش را به این دلیل انتخاب شد که امکان گردآوری نظام‌مند دیدگاه‌های کارشناسان و یکپارچه‌کردن داده‌های کمی و کیفی را فراهم می‌کند که برای ارزیابی پدیده‌های پیچیده و چندبعدی مانند اثربخشی تحریم‌های اقتصادی بسیار مهم است. روش‌های توسعه‌یافته برای دلفی فازی متنوع هستند و در این زمینه وحدت نظری وجود ندارد. دیدگاه‌های متعدد و متفاوتی در زمینه توسعه طیف فازی، تجمیع دیدگاه خبرگان، فازی‌زدایی و رسیدن به اجماع وجود دارد. آنچه روش کلی دلفی فازی نامیده می‌شود، به شرح زیر است (موسوی و دیگران، ۱۳۹۴):

۱. شناسایی شاخص‌های پژوهش با استفاده از مرور جامع مبانی نظری پژوهش؛
۲. گردآوری نظرهای کارشناسان تصمیم‌گیرنده: در این گام بعد از شناسایی معیارهای مربوط، جامعه هدف متشکل از خبرگان مربوط با موضوع پژوهش تشکیل شده و پرسشنامه‌ها برای تعیین مربوط بودن شاخص‌های شناسایی شده با موضوع اصلی نوشتار برای آن‌ها ارسال می‌شود که در آن متغیرهای زبانی جدول ۱، برای بیان اهمیت هر شاخص به کار می‌روند. در این نوشتار از اعداد فازی مثلثی استفاده شده است.

جدول ۱. اعداد مثلثی فازی طیف لیکرت هفت درجه‌ای

عبارت‌های زبانی	مقدار فازی	اعداد فازی مثلثی
به‌طورکامل مخالفم	۱	(۰, ۰, ۱)
مخالفم	۲	(۰, ۰, ۱), (۰, ۰, ۳)
تاحدی مخالفم	۳	(۰, ۱), (۰, ۳), (۰, ۵)
نه موافقم نه مخالف	۴	(۰, ۳), (۰, ۵), (۰, ۷, ۵)
تاحدی موافقم	۵	(۰, ۵), (۰, ۷, ۵), (۰, ۹)
موافقم	۶	(۰, ۷, ۵), (۰, ۹), (۱)
به‌طورکامل موافقم	۷	(۰, ۹), (۱), (۱)

Source: Zulkifli and Others, 2022

تأیید شاخص‌ها: این کار با مقایسه مقدار ارزش اکتسابی هر شاخص با مقدار آستانه انجام

می‌شود. مقدار آستانه با درک ذهنی تصمیم‌گیرنده مشخص می‌شود. هیچ راه ساده و قانونی برای تعیین مقدار آستانه وجود ندارد. در این پژوهش مقدار ۰/۵ به‌عنوان مقدار آستانه در نظر گرفته شده است. برای این کار ابتدا باید مقدارهای فازی مثلثی نظرهای خبرگان محاسبه شود، سپس برای محاسبه میانگین نظر n پاسخ‌دهنده، میانگین فازی آن‌ها محاسبه می‌شود. محاسبه عدد فازی T برای هر یک از شاخص‌ها با استفاده از روابط زیر انجام می‌شود (Yusoff and Others, 2021).

$$\bar{t}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij}), \quad i = 1, 2, \dots, n \quad j = 1, 2, \dots, m \quad .1$$

$$a_j = \sum \frac{a_{ij}}{n} \quad .2$$

$$b_j = \sum \frac{b_{ij}}{n} \quad .3$$

$$c_j = \sum \frac{c_{ij}}{n} \quad .4$$

در روابط بالا اندیس i به فرد خبره و اندیس j به شاخص تصمیم‌گیری اشاره دارد. همچنین مقدار دیفازی (عدد قطعی) شده میانگین عدد فازی از رابطه زیر به‌دست می‌آید (Yusoff and Others, 2021).

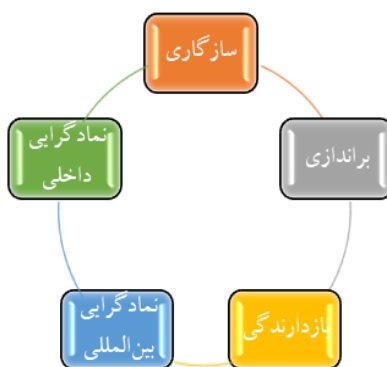
$$Crisp = \frac{a + b + c}{3} \quad .5$$

پس از اینکه میانگین اعداد قطعی یا دیفازی شده به دست آمد و با توجه به اینکه، هدف در نوشتار حاضر میزان سنجش اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه بود، عمل میانگین حسابی از عددهای غیرفازی شاخص‌ها انجام شد که این عدد نشان‌دهنده میزان اجماع نخبگان در ارتباط با اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه است. سرانجام آلفای کرونباخ محاسبه شد.

چارچوب نظری

براساس بررسی‌های انجام‌شده از دو مدل نظریه مهم در ارتباط با اثربخشی تحریم‌های اقتصادی استفاده شده است. یکی «مدل فضایی چانه‌زنی بحران»^۱ است که برای موقعیت‌هایی است که در آن دو یا چند کشور در درگیری بین‌المللی درگیر هستند که با وضعیتی که در آن تحریم‌ها در نظر گرفته می‌شود، سازگاری دارد (Morgan, 1984). دیگری نظریه اثربخشی تحریم لیندسی است که اثربخشی تحریم‌های اقتصادی را در رابطه با پنج هدف جداگانه ارزیابی می‌کند: سازگاری^۲، براندازی^۳، بازدارندگی^۴، نمادگرایی بین‌المللی^۵ و نمادگرایی داخلی^۶ (Lindsay, 1986). در این نوشتار از نظریه لیندسی بهره می‌بریم؛ زیرا اثربخشی تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه را به خوبی تبیین می‌کند.

نمودار ۱. چارچوب نظری پژوهش

Source: Lindsay, 1986

سازگاری: منظور این است که تحریم‌کنندگان، دولت هدف را وادار می‌کنند رفتار خود را برای سازگاری با ترجیح‌های آن‌ها تغییر دهد. موفقیت‌آمیز بودن این عامل به این مربوط است که دولت هدف سیاست‌های خود را در جهت هدف‌های تحریم‌کنندگان تغییر دهد.

1. Spatial Model of Crisis Bargaining
2. Compliance
3. Subversion
4. Deterrence
5. International Symbolism
6. Domestic Symbolism

براندازی: هدف، برکناری رهبران یا سرنگونی رژیم دولت‌های تحریم‌شونده است. همان‌گونه که لیندسی می‌گوید موفقیت این عامل نسبت به عوامل دیگر، کمی دور از ذهن به نظر می‌رسد و باید در دوره زمانی طولانی‌تری بررسی شود.

بازدارندگی: در این هدف، تمرکز بر تکرارنشدن رفتار مورد درگیری دولت تحریم‌شونده در آینده است. موفقیت این عامل در ادامه نیافتن سیاست‌های دولت هدف و آشکارشدن آسیب‌های اقتصادی بوده که دولت هدف متحمل می‌شود.

نمادگرایی بین‌المللی: در این هدف، موفقیت تحریم‌ها با این تفسیر ارائه می‌شود که دولت هدف، هنجارهای بین‌المللی را نقض کرده و متحمل هزینه‌های اقتصادی یا سیاسی قابل توجهی بوده است. واکنش‌های دیگر دولت‌ها این است که از اقدام‌های تحریم‌کنندگان حمایت کرده و هم‌سو با آن دولت‌ها گام بردارند.

نمادگرایی داخلی: رویکرد این هدف به سوی دولت تحریم‌کننده است. بنابراین این هدف با همراه کردن و افزایش حمایت داخلی و حتی مهار انتقادهای داخلی تعریف می‌شود (Lindsay, 1986: 164-166).

تحریم‌ها و اثر بخشی رژیم تحریمی اتحادیه اروپا علیه روسیه

این نوشتار، پیرامون پرسش اصلی آن یعنی میزان اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا علیه روسیه در حمله روسیه به اوکراین (فوریه ۲۰۲۲-نوامبر ۲۰۲۳) شکل گرفته است. شایان توجه است که این موضوع با مفهوم تأثیر تحریم‌های اقتصادی متفاوت است. همان‌گونه که پیش‌تر گفتیم، اثر بخشی تحریم‌های اقتصادی، در ارتباط با هدف دولت‌های مجری بوده و موفقیت اثر بخشی در رسیدن دولت‌های مجری به هدف‌هایشان معنا می‌یابد، در حالی که منظور از تأثیرهای تحریم‌های اقتصادی، تأثیرهایی است که بر اقتصاد کشور هدف گذاشته است.

از ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ تا نوامبر ۲۰۲۳، بیش از ۳۰ کشور، روسیه را تحریم اقتصادی کرده‌اند. این رژیم به رهبری ایالات متحده تحریمی چندجانبه است (IISS, 2023). اگرچه برخی تحریم‌ها خیلی زودتر در پاسخ به پیوسته‌سازی کریمه در سال ۲۰۱۴، به کار گرفته شده بودند، نخستین اقدام‌ها در بحران اخیر، پس از به رسمیت‌شناختن دونتسک و لوهانسک و ورود نیروهای روسی در شرق اوکراین انجام شد. در هفته‌ها و ماه‌های بعد، کشورهای تحریم‌کننده با تصویب تحریم‌های اضافی علیه افراد ثروتمند، بانک‌ها، مشاغل و شرکت‌های دولتی به افزایش فشار اقتصادی بر روسیه ادامه دادند. شایان توجه است که همه تحریم‌های دولت‌های مربوط که از آغاز حمله نظامی روسیه در

سال ۲۰۲۲ علیه این کشور دنبال شده، بسیار زیاد بوده و با توجه به فراوانی، گستردگی و به‌روز رسانی آن، نمی‌توان همه آن‌ها را بررسی کرد.

بنابراین در این نوشتار متوجه تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا هستیم. در مورد تحریم‌ها، رابطه اتحادیه اروپا با روسیه بسیار مهم‌تر و بیشتر از آمریکا یا دیگر اعضای ائتلاف کشورهای تحریم‌کننده است. پیش از تهاجم، اتحادیه اروپا ۴۱ درصد از واردات روسیه را به خود اختصاص می‌داد، در حالی که ایالات متحد تنها ۲،۳ درصد را تشکیل می‌داد (Hausmann and Others, 2022). این نشان می‌دهد که احتمال آسیب‌پذیری اتحادیه اروپا از چنین تحریم‌هایی زیاد است. به هر روی، از فوریه ۲۰۲۲ تا نوامبر ۲۰۲۳، اتحادیه اروپا یازده بسته تحریمی علیه روسیه به کار گرفته است که در تصویر ۲ مشخص است.

دوازدهمین بسته تحریمی نیز که با هدف محروم کردن روسیه از درآمدهای تجارتماس با همکاری گروه هفت خواهد بود، در حال آماده‌سازی است. براساس اعلامیه رسمی کمیسیون اتحادیه اروپا، هدف از تحریم‌های اقتصادی، تحمیل پیامدهای شدید بر اقدام‌های روسیه و خنثی کردن مؤثر توانایی روسیه برای ادامه تجاوز است. تحریم‌های افراد شامل ممنوعیت سفر و توقیف دارایی‌ها است. تحریم‌های واحدهای تجاری شامل توقیف دارایی‌ها است که به ارزش ۱۲،۵ میلیارد یورو در اتحادیه اروپا است.

تصویر ۲. بسته‌های تحریمی اتحادیه اروپا علیه روسیه (فوریه ۲۰۲۲ - نوامبر ۲۰۲۳)

ردیف	تاریخ	توضیحات
۱	۲۳ فوریه ۲۰۲۲	محدود کردن روابط اقتصادی بین دو منطقه و دسترسی روسیه به بازارهای سرمایه اروپا. ممنوع کردن فروش، عرضه، انتقال یا صادرات مستقیم یا غیرمستقیم کالاها و هر فناوری که ممکن است به پیشرفت نظامی و فناوری روسیه یا توسعه بخش دفاعی و امنیتی کمک کند.
۲	۲۵ فوریه ۲۰۲۲	پیگیری تدابیر محدودکننده علیه اعضای شورای امنیت ملی و اعضای دومای دولتی روسیه که از به رسمیت شناختن جمهوری‌های جدایی طلب حمایت نمودند.
۳	۲۸ فوریه ۲۰۲۲	تفویض انرژی روسیه و اقتصاد آن. ممنوع کردن ترانکتش با بانک مرکزی روسیه توسط شهروندان، بانکها یا شرکت‌های اتحادیه اروپا، پرواز هواپیماهای روسی از حریم هوایی اتحادیه اروپا و دسترسی به فرودگاه‌های اتحادیه اروپا و برعکس. حذف هفت بانک از سیستم ارتباطی بانکها (سوئیفت). ممنوع کردن فعالیت رسانه‌های خبری «اسپوتنیک» و «آرتی» در اروپا.
۴	۱۵ مارس ۲۰۲۲	ممنوع کردن سرمایه‌گذاری‌های جدید و دیگر معاملات با روسیه در بخش انرژی (هرچند واردات نفت و گاز را دست نخورده باقی گذاشت).
۵	۸ آوریل ۲۰۲۲	ممنوع کردن واردات برخی محصولات انرژی (زغال سنگ و دیگر سوخت‌های فسیلی جامد)، دسترسی به تمامی بنادر اتحادیه اروپا و کاربرهای حمل و نقل جاده‌ای روسیه و روسیه سفید به این اتحادیه. ممنوع کردن واردات دیگر کالاها مانند چوب، سیمان، غذاهای دریایی و مشروبات الکلی.
۶	۳ ژوئن ۲۰۲۲	ممنوع کردن واردات نفت خام از طریق دریا (واردات از طریق خط لوله مجاز) و بخش دیگر رسانه‌های روسی (مانند: سیاره آرتر و روسیه، روسیه ۲۴ و مرکز بین‌المللی تلویزیون).
۷	۲۱ ژوئیه ۲۰۲۲	افزودن ممناعت جدید برای تجارت با روسیه در صنعت هوانوردی.
۸	۵ اکتبر ۲۰۲۲	گسترش ممناعت‌های قبلی + ممنوع کردن واردات سیگار و کالاها لوکس. معاف شدن برای ممناعت از واردات نفت و فرآورده‌های نفتی از طریق حمل و نقل دریایی.
۹	۱۶ دسامبر ۲۰۲۲	بستن دارایی‌های ۲۰۰ فرد و نهاد مانند تیروهای مسلح روسیه، شرکت‌های صنعتی دفاعی و شورای فدراسیون روسیه و... محدود کردن صادرات جدید فناوری‌های پیشرفته نظامی مانند موتورهای هواپیماهای بدون سرنشین، کالاها و فناوری‌های صنعتی مانند پهپادهای اسباب‌بازی/سرگرمی، دستگاه‌های مولد پیچیده، رایانه‌های لپ‌تاپ و اجزای محاسباتی و... ممنوع کردن کامل ترانکتش بانک توسعه منطقه‌ای روسیه برای فلج کردن بیشتر اموال نقدی پوتین، سرمایه‌گذاری در بخش انرژی و معدن در روسیه به جز برخی مواد خام. تحریم کردن چهار کانال روسی.
۱۰	۲۴ فوریه ۲۰۲۳	ممنوع کردن صادرات فناوری‌ها و کالاها حساس. محدود کردن صادرات برخی از کالاهایی که می‌توانند به ارتقای فناوری‌های دفاعی و امنیتی روسیه کمک کنند. تحریم هفت شرکت ایرانی تولیدکننده پهپاد. محدودیت‌هایی بر واردات کالا از روسیه (از جمله آسفالت و لاستیک مصنوعی). محدودیت‌هایی برای شهروندان روس در منصوب شدن به هرگونه سمتی در حیات‌های حاکمه و نهادهای حساس اتحادیه اروپا. بازداشتن اروپا از شهروندان روس از مالکیت تاسیسات ذخیره‌سازی گاز (به جز تاسیسات گاز طبیعی مایع). افزودن تعداد قابل توجهی از اشخاص، نهادها و بانک‌های روسی به فهرست تحریم.
۱۱	۲۱ ژوئن ۲۰۲۳	مبارزه با دور زدن تحریم‌های پیشین، تحریم سه شرکت مسافر در هنگ‌کنگ که فناوری‌های پیشرفته نظامی در اختیار روسیه قرار می‌دادند، اضافه شدن یکصد و چهار فرد به فهرست سیاه ممناعت از صدور روایت و بستن دارایی‌های آنها. اعمال ممناعت‌های صادراتی جدید شرکت‌های غیر روسی مشکوک به همکاری با این کشور، تحریم ۷۱ نفر و ۳۳ نهاد به دلیل اتهام در قاچاق کودکازان اوکراینی به روسیه، تمدید کردن ممناعت‌های ترانزیتی برای برخی کالاهای حساس (مانند فناوری پیشرفته، مواد مربوط به هوانوردی)، تشدید محدودیت‌ها بر واردات کالاهای آهن و فولاد، ممنوع کردن کامل کامپون‌های دارای تریلر و نیمه تریلر روسی از حمل کالا به اتحادیه اروپا، دسترسی به بنادر اتحادیه اروپا برای کشتی‌های روسی و پایان دادن به امکان واردات نفت روسیه از راه خط لوله برای آلمان و لهستان.

منبع: (www.commission.europa.eu)

سازگاری: تحریم‌ها توانسته است به‌طور مؤثر توانایی روسیه برای ادامه تجاوز را بی‌تأثیر کند، هدفی که اتحادیه اروپا بیان کرد. این واقعیت که تحریم‌ها همچنان برجاستند، نشان می‌دهد که تحریم‌ها به اندازه کافی به بی‌اثر کردن تجاوزهای روسیه، کمک نکرده‌اند. البته شایان توجه است که روسیه راهبرد نظامی خود را از آغاز درگیری تاکنون به‌طور قابل توجهی تغییر داده است. با اینکه این حمله بسیار پرهزینه بوده است، اما نمی‌توان تحریم‌های اقتصادی را تنها عامل مؤثر در تغییر راهبرد و عقب‌نشینی روسیه دانست.

براندازی: براساس برخی گزارش‌ها، حمله روسیه به اوکراین، موقعیت سیاسی داخلی پوتین را تضعیف کرده است (Gould-Davies, 2022: 10)، اما مشخص است که تحریم‌ها در تغییر رژیم یا برکناری پوتین از رهبری خود مؤثر نبوده است. شاید تحریم‌های اقتصادی در طول زمان فشاری تدریجی وارد کند که سرانجام به سرنگونی رژیم پوتین منجر شود، اما همان‌طور که لیندسی بیان کرده است، موفقیت این هدف برای بررسی زمان بیشتری می‌خواهد. بنابراین تحریم‌ها تاکنون از نظر براندازی مؤثر نبوده‌اند.

بازدارندگی: تحریم‌ها نشان می‌دهد توسعه‌طلبی سرزمینی، پیامدهای اقتصادی جدی خواهد داشت و با واکنش چندجانبه روبه‌رو خواهد شد (Maurer and Others, 2020). برجسته‌ترین واکنش را می‌توان در تحریم‌های شدید اتحادیه اروپا علیه روسیه دید که اصلی‌ترین هدفش بازدارندگی روسیه است. روسیه پیش از حمله سال ۲۰۲۲، علاوه بر پیوسته‌سازی کریمه در سال ۲۰۱۴، درگیر اشغال سرزمینی در چچن، داغستان، استان خودمختار اوستیای جنوبی و جمهوری خودمختار آبخازیا بود. بنابراین این حمله به گمانه‌زنی‌هایی منجر شد در مورد اینکه روسیه ممکن است به دنبال گرفتن سرزمین‌های بیشتر در کشورهای همسایه باشد. هرچند تاکنون روسیه هنوز درگیر توسعه‌گرایی بیشتر فراتر از اوکراین نشده و همچنان در شرق اوکراین مانده است. همچنین اعلامیه مارس ۲۰۲۳ پوتین در مورد اعلام هدف استقرار تسلیحات هسته‌ای تاکتیکی در روسیه سفید بسیار مهم بود، اما این موضوع را نمی‌توان پیروزی دانست. می‌توان پذیرفت که تحریم‌های اقتصادی در بازدارندگی روسیه در مورد تسخیر بیشتر و اشغال سرزمینی مؤثر بوده است.

نمادگرایی بین‌المللی: تحریم‌های روسیه علاوه بر تأییدنشدن رفتارهای روسیه که قوانین بین‌المللی را نقض می‌کنند، در بهبود تصویر کشورهای تحریم‌کننده مؤثر بوده است. تحریم‌ها، انسجام و ادراک‌ها در غرب را بهبود بخشیده و اختلاف‌های اعضای ناتو، اتحادیه اروپا و ایالات متحد که در سال‌های اخیر در مورد تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه رو به افزایش بودند، کمتر شده است (Carment and Belo, 2020: 32). تحریم‌ها نشان داد اتحادیه اروپا پشت متحدان خود ایستاده است. اگرچه اوکراین عضو رسمی ناتو نیست، اما غرب همچنان مایل است برای پشتیبانی از آن، اوکراین را وارد اتحادیه اروپا کند. سرانجام اینکه تحریم‌ها بیشتر از سوی افکار عمومی جهانی مطلوب برآورد شده است. براساس نتایج مؤسسه نظرسنجی افکار عمومی^۱ در آوریل ۲۰۲۲، دوسوم پاسخ‌دهندگان در سراسر جهان موافق بودند که تحریم‌های

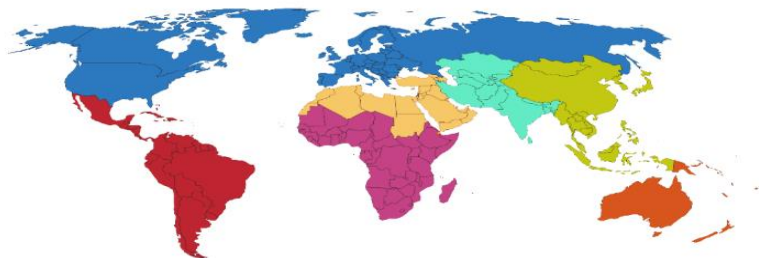
اقتصادی به‌کارگرفته‌شده علیه روسیه به‌وسیله بسیاری از کشورها، روشی مؤثر برای کمک به توقف جنگ است. بنابراین تحریم‌ها بیشتر در تقویت برداشت از کشورهای تحریم‌کننده، در میان مخاطبان اصلی بین‌المللی مؤثر بوده‌اند.

نمادگرایی داخلی: اتحادیه اروپا با تحریم کردن روسیه، به سیاست‌گذاران کشورهای این حوزه نشان می‌دهد که در برابر تهاجم توسعه‌طلبی رقیب ژئوپلیتیکی بدون مداخله نظامی بسیار سخت عمل می‌کند. نتایج نظرسنجی مؤسسه نظرسنجی افکار عمومی، در ژانویه ۲۰۲۳ نشان می‌دهد حمایت از تحریم‌های اقتصادی در کشورهای تحریم‌کننده، از همان روزهای اولیه جنگ، قوی و به‌نسبت پایدار باقی مانده است. در مورد «کاربست شدیدترین تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه»، ۷۰ درصد بریتانیایی‌ها، ۶۵ درصد سوئدی‌ها، ۶۲ درصد اسپانیایی‌ها، ۶۱ درصد استرالیایی‌ها، ۶۱ درصد کانادایی‌ها، ۶۱ درصد هلندی‌ها، ۶۰ درصد آمریکایی‌ها، ۶۰ درصد لهستانی‌ها، ۵۷ درصد فرانسوی‌ها، ۵۲ درصد ژاپنی‌ها و ۵۰ درصد آلمانی‌ها با تحریم‌های سنگین علیه روسیه موافق بودند (IPSOS, 2022). بنابراین بیشتر مردم در کشورهای تحریم‌کننده همچنان تحریم‌ها را تأیید می‌کردند. این موضوع نشان می‌دهد تحریم‌های اقتصادی بیشتر در نمادسازی داخلی مؤثر بوده است.

برآوردها

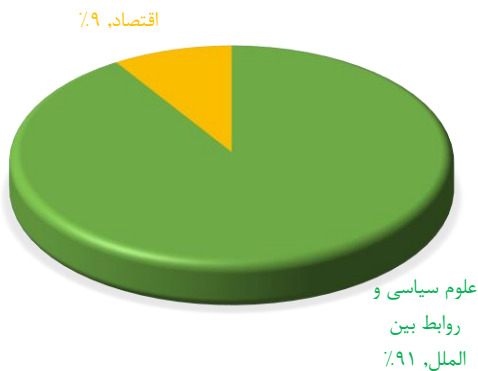
پیش‌تر اشاره شد که جامعه آماری این نوشتار، ۴۴ نفر از صاحب‌نظران، خبرگان دانشگاهی و کارشناسان در زمینه تحریم‌ها و اقتصاد سیاسی بین‌الملل هستند که به‌صورت غیرتصادفی هدفمند شناسایی شده‌اند. در بخش مقدماتی پرسشنامه، از آن‌ها خواسته شد اطلاعاتی از خود ارائه کنند. از مهم‌ترین این اطلاعات، رشته تخصصی آن‌ها بود که فراوانی آن در نمودار دایره‌ای ۲ دیده می‌شود. همچنین از آنان خواسته شد بنا بر تصویر ۳ که متعلق به بخش آمار سازمان ملل متحد است و در آن کشورها را براساس توسعه پایدار به هشت ناحیه تقسیم کرده است، موقعیت جغرافیایی خود را اعلام کنند. درصد فراوانی آن‌ها در نمودار دایره‌ای ۳ مشخص است. همچنین درصد فراوانی ملیت شرکت‌کنندگان در پژوهش در تصویر ۴ آمده است.

تصویر ۳. مناطق هشت گانه جهان

Source: unstats.un.org

نمودار شماره ۲. نمودار درصد فراوانی رشته‌های تخصصی نخبگان

منبع: نویسندگان

نمودار ۳. نمودار درصد فراوانی موقعیت جغرافیایی نخبگان

منبع: نویسندگان

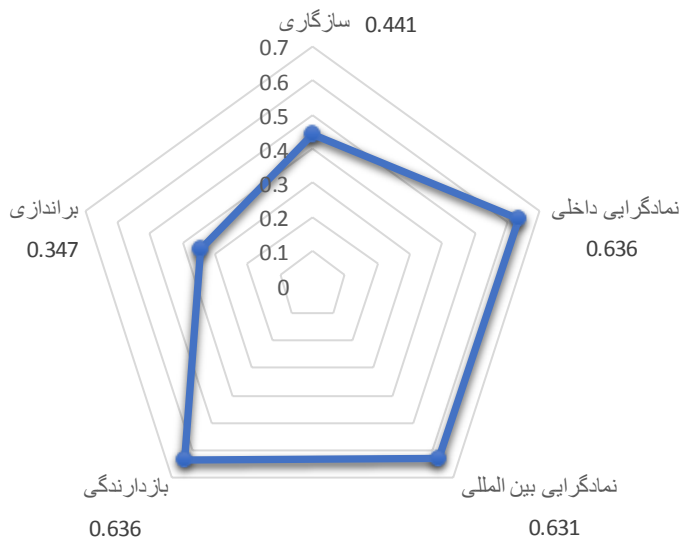
نمادگرایی داخلی، ۶۳۶،۰ است. این بدان معناست که میزان اثربخشی رژیم تحریمی اتحادیه اروپا علیه روسیه از فوریه ۲۰۲۲ تا نوامبر ۲۰۲۳ در هدف‌های بازدارندگی، نمادگرایی بین‌المللی و نمادگرایی داخلی ۶۳ درصد و از دیدگاه سازگاری و براندازی به ترتیب ۴۴ و ۳۴ درصد است. در روش دلفی فازی با توجه به اینکه از نظر کارشناسان و خبرگان بهره گرفته شد، نیازی به پایایی و روایی پرسشنامه نیست. وجود خبرگان در این پرسشنامه، گویای روایی و پایایی این نوشتار است. ولی برای اطمینان بیشتر و بررسی سازگاری و پایایی پرسشنامه در دسترس، به کمک نرم‌افزار اسپاس اس ۲۵، آلفای کرونباخ به دست آمد که مقدار آن برابر با ۷۲۵،۰ است و این نشانه پایایی قابل قبول این پرسشنامه است.

جدول ۲. مقدارهای فازی، غیرفازی و میانگین پنج معیار اصلی

فازی				
حد پایین	حد متوسط	حد بالا	غیر فازی	میانگین
0.180	0.317	0.489	0.328	
0.256	0.420	0.597	0.424	
0.109	0.219	0.391	0.240	0.441
0.619	0.792	0.908	0.773	
0.038	0.111	0.278	0.142	
0.528	0.705	0.844	0.692	
0.055	0.147	0.319	0.173	0.347
0.220	0.375	0.549	0.381	
0.547	0.732	0.868	0.716	
0.327	0.509	0.692	0.509	0.636
0.255	0.423	0.616	0.431	
0.323	0.483	0.655	0.487	
0.643	0.797	0.898	0.779	
0.342	0.518	0.689	0.516	0.631
0.585	0.764	0.895	0.748	
0.306	0.481	0.657	0.481	
0.569	0.744	0.866	0.727	
0.473	0.665	0.838	0.658	0.636
0.386	0.543	0.691	0.540	
0.441	0.628	0.789	0.619	

منبع: نویسندگان

نمودار ۴. نمودار اثر بخشی رژیم تحریمی اتحادیه اروپا علیه روسیه (فوریه ۲۰۲۲ - نوامبر ۲۰۲۳)

منبع: نویسندگان

جدول ۳. مقدار آلفای کرونباخ

Cronbach's Alpha	N of Items
.725	20

منبع: نویسندگان

نتیجه

بیشتر پژوهشگران این نظر را دارند که تحریم‌های اقتصادی همیشه در دستیابی به هدف‌های اعلام شده دولت مجری مؤثر نیستند. پژوهشگران در مورد اثرهای نامطلوب تحریم‌ها بر کیفیت زندگی مردم در کشور هدف، یک نظر ندارند. در ادبیات مربوط به این نوشتار هم توافق روشن و دقیقی در مورد چگونگی تعریف اثر بخشی وجود ندارد، اما در اینکه اثر بخشی

تحریم‌های اقتصادی، در ارتباط با هدف‌های دولت‌های مجری بوده و موفقیت اثربخشی، در رسیدن دولت‌های مجری به هدف‌هایشان معنا می‌یابد، اجماع وجود دارد. آنچه در این زمینه برجسته است، این است که باید مفهوم اثربخشی را از تأثیر تحریم اقتصادی جدا دانست. منظور از تأثیر تحریم‌های اقتصادی، تأثیرهایی هستند که بر اقتصاد کشور هدف می‌گذارد. به نظر می‌رسد موفقیت تحریم را باید به‌عنوان نتیجه‌ای تعریف کرد که در آن تحریم‌های اقتصادی به‌طور قابل توجهی، به تغییر در رفتار و سیاست کشور هدف در جهت هدف‌های از پیش اعلام‌شده مجری کمک کرده است. در واقع درجه اثربخشی تحریم از نظر هدف‌ها در نظر گرفته می‌شود.

به بیان دیگر، ممکن است تحریم‌های اقتصادی که در دستیابی به هدف‌های رسمی اعلام‌شده‌شان ناموفق هستند، در خدمت به برنامه‌های نامشخص دیگر مؤثر باشند و اثربخشی داشته باشند. این تبیین توضیح می‌دهد چرا تحریم‌ها همچنان ابزار محبوب سیاست خارجی هستند. بنابراین برای رسیدن به این منظور، از چارچوب پنج بعدی لیندسی برای ارزیابی اثربخشی تحریم‌ها در چارچوب تهاجم روسیه به اوکراین استفاده کردیم. نتایج نشان می‌دهد رژیم تحریمی اتحادیه اروپا علیه روسیه در حمله نظامی روسیه به اوکراین (۲۰۲۲-۲۰۲۳) در هدف‌های بازدارندگی، نمادگرایی بین‌المللی و نمادگرایی داخلی اثربخش و موفقیت‌آمیز بوده است، اما در هدف‌های سازگاری و براندازی اثربخشی قابل ملاحظه‌ای نداشته است و با توجه به تحلیل به‌دست آمده، می‌توان پذیرفت که موفقیت‌آمیز نبوده‌اند. این میزان اثربخشی نشان می‌دهد که رژیم تحریمی اتحادیه اروپا از نظر بازدارندگی از برخی اقدام‌های کشورهای هدف (روسیه) و همچنین انتقال یک پیام نمادین در سطح بین‌المللی و داخلی به‌طور متوسط مؤثر برآورد شده است، اما در ارتباط با سازگاری، رژیم تحریم‌ها تأثیر به‌نسبت ضعیف‌تری در سازگاری با اقدام‌های تحمیلی به‌وسیله هدف (روسیه) یا دیگر بازیگران مربوط داشته است. این موضوع نشان‌دهنده سطح پایین‌تری از موفقیت از نظر دستیابی به سازگاری مورد نظر با تحریم‌های تحمیلی است. سرانجام در مورد اثربخشی براندازی نیز این نشان وجود دارد که رژیم تحریم‌ها از نظر براندازی، تأثیر کمتری داشته و به‌طور مشخص با چالش‌هایی روبه‌رو شده است؛ در حالی که رژیم تحریم در بازدارندگی و نمادسازی‌ها کارایی متوسطی از خود نشان داده و در دستیابی به سازگاری و براندازی با محدودیت‌هایی روبه‌رو بوده است.

سرانجام این ارزیابی نشان‌دهنده پیچیدگی تأثیر تحریم‌ها در رسیدگی به وضعیت ناشی از تهاجم به اوکراین بوده و بر سرشت چندوجهی ارزیابی تأثیر تحریم‌ها تأکید می‌کند. این نوشتار نشان می‌دهد از اثربخشی رژیم تحریمی علیه روسیه با وجود شکاف‌های زیادی که داشته و

انتقادهای گسترده‌ای که به آن شده است، همچنان استفاده می‌شود. این موضوع نشانگر نفوذ این روش در اقتصاد سیاسی بین‌الملل است. در پایان باید گفت ترکیب نظریات کارشناسان و روش دلفی فازی در این مطالعه این امکان را داد تا اثر بخشی تحریم‌های اتحادیه اروپا در ابعاد مختلف از جمله بازدارندگی، نمادگرایی بین‌المللی و نمادگرایی داخلی بررسی و ارزیابی شود.

منابع

فارسی

- کولایی، الهه و محمد صداقت (۱۳۹۶)، «بحران اوکراین و دکترین نظامی روسیه»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۰، شماره ۱، صص. ۲۲۰-۲۰۵.
(doi.org/10.22059/jcep.2017.62908)
- موسوی، پرینسا، رضا یوسفی‌زنوز و اکبر حسن‌پور (۱۳۹۴)، «شناسایی ریسک‌های امنیت اطلاعات سازمانی با استفاده از دلفی فازی»، **مدیریت فناوری اطلاعات**، دوره ۷، شماره ۱، صص. ۱۸۴-۱۶۳.
(doi.org/10.22059/jitm.2015.53555)
- نیکنامی، رکسانا (۱۴۰۳)، «تحریم‌های انرژی اتحادیه اروپا علیه فدراسیون روسیه و تاثیر آن بر نظام تجاری جاری میان دوطرف (۲۰۲۲-۲۰۲۴)»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۷، شماره ۱، صص. ۳۹۰-۳۶۳.
(doi:10.22059/jcep.2024.379436.450236)

English

- Allen, Susan Hannah (2008), "The Domestic Political Costs of Economic Sanctions", **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 52, No. 6, pp. 916-944, (doi:10.1177/0022002708325044).
- Azeredo Da Silveira, Mercédeh, and Yulia Levashova (2023), "Economic Sanctions, Countermeasures and Investment Claims Against the Russian Federation: A Battle on Multiple Fronts", **ICSID Review-Foreign Investment Law Journal**, Vol. 38, No. 3, pp. 693-707, (doi:10.1093/icsidreview/siad016).
- Baldwin, David A. (2020), **Economic Statecraft**: New edition, USA; Princeton University Press.
- Bali, Morad, Nady Rapelanoro, and Lincoln F. Pratson (2024), "Sanctions Effects on Russia: A Possible Sanction Transmission Mechanism?", **European Journal on Criminal Policy and Research**, Vol. 30, No. 2, pp. 229-259, (doi:10.1007/s10610-024-09578-w).
- Barber, James (1979), "Economic Sanctions as a Policy Instrument", **International**

- Affairs**, Vol. 55, No. 3, pp. 367–384, (doi:10.2307/2615145).
- Carment, David, and Dani Belo (2020), **Security First in a post-Pandemic World? Grey-Zone Conflict and Shifting Alliances**, Canada: Canadian Global Affairs Institute.
- Chang, Lei (1994), “A Psychometric Evaluation of 4-Point and 6-Point Likert-Type Scales in Relation to Reliability and Validity”, **Applied Psychological Measurement**, Vol. 18, No. 3, pp. 205-215, (doi:10.1177/014662169401800302).
- Doxey, Margaret P. (1980). *Economic Sanctions and International Enforcement*. UK: Oxford University Press.
- Drezner, Daniel, W. (2022), “How Not to Sanction”, **International Affairs**, Vol. 98, No. 5, pp. 1533–1552, (doi:10.1093/ia/iia065).
- Drezner, Daniel W. (1999), **The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Drury, A. Cooper (1998), “Revisiting Economic Sanctions Reconsidered”, **Journal of Peace Research**, Vol. 35, No. 4, pp. 497–509, (doi:10.1177/0022343398035004006)
- Drury, A. Cooper and Dursun Peksen (2014), “Women and Economic Statecraft: The Negative Impact International Economic Sanctions Visit on Women”, **European Journal of International Relations**, Vol. 20, No. 2, pp. 463–490, (doi:10.1177/1354066112448200)
- Felbermayr, Gabriel, Aleksandra Kirilakha, Constantinos Syropoulos, Erdal Yalcin, and Yoto V. Yotov (2020), “The Global Sanctions Database”, **European Economic Review**, Vol. 129, pp.1-23,(doi:10.1016/j.eurocorev.2020.103561).
- Filipenko, Anton, Olena Bazhenova, Roman Stakanov, and Ihor Chornodid (2021), ‘Influence of Economic Sanctions: Empirical Evidence for Iran and Russia’, In *Advances in Longitudinal Data Methods in Applied Economic Research: 2020 International Conference on Applied Economics (ICOAE)*, pp. 345-356, Springer.
- Finstad, Kraig (2010), “Response Interpolation and Scale Sensitivity: Evidence Against 5-Point Scales”, **Journal of Usability Studies**, Vol. 5, No. 3, pp 104-110, Available at: <https://uxpajournal.org/response-interpolation-and-scale-sensitivity-evidence-against-5-point-scales/> (Accessed on: 1/1/2023).
- Gould-Davies, Nigel (2022), “Putin’s Strategic Failure”, **Survival**, Vol. 64, No. 2, pp. 7-16, (doi: 10.1080/00396338.2022.2055818).
- Hancock, Gregory R. & Alan J. Klockars (1991), “The Effect of Scale Manipulations on Validity: Targeting Frequency Rating Scales for Anticipated

- Performance Levels”, **Applied Ergonomics**, Vol. 22, No. 3, pp. 147-154, (doi:10.1016/0003-6870(91)90153-9).
- Hausmann, Ricardo, Ulrich Schetter, and Muhammed A. Yıldırım (2022), **On the Design of Effective Sanctions: The Case of Bans on Exports to Russia**, CID Faculty Working Paper Series.
- Hess, Maximilian (2023), **Economic War: Ukraine and the Global Conflict Between Russia and the West**, Hurst Publishers.
- Institute Public De Sondage D'Opinion Secteur (IPSOS) (2022), “Australians Willing to Take in Ukrainian Refugees, While Many Support Additional Economic Sanctions”, Available at: <https://www.ipsos.com/en-au/australians-willing-take-ukrainian-refugees-while-many-support-additional-economic-sanctions> (Accessed on: 2/15/2025).
- Jean Imbs, Laurent Pauwels (2024), “An Empirical Approximation of the Effects of Trade Sanctions with an Application to Russia”, **Economic Policy**, Vol. 39, No. 117, pp. 159–200, (doi:10.1093/epolic/eiad027).
- Klotz, Audie and Deepa Prakash (2008), **Qualitative Methods in International Relations**, Basingstoke [England]: Palgrave Macmillan.
- Kolodko, Grzegorz, W. (2023), **Global Consequences of Russia's Invasion of Ukraine: The Economics and Politics of the Second Cold War**, Springer Nature.
- Krastev, Ivan and Mark Leonard (2022), “Peace Versus Justice: The Coming European Split Over the War in Ukraine”, Available at: <https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine/>, (Accessed on: 2/15/2025).
- Lamont, Christopher (2015), **Research Methods in International Relations**, London: Sage.
- Leavy, Patricia (2022), **Research Design: Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Arts-Based, and Community-Based Participatory Research Approaches**, Guilford Publications.
- Lii, Yitan (2014), “US Economic Sanctions Against China: A Cultural Explanation of Sanction Effectiveness”, **Asian Perspective**, Vol. 38, No. 2, pp. 311-335, (doi:10.1353/apr.2014.0013).
- Lindsay, James M. (1986), “Trade Sanctions as Policy Instruments: A Reexamination”, **International Studies Quarterly**, Vol. 30, No. 2, pp. 153–173, (doi:10.2307/2600674).
- Lonardo, Luigi (2022), **Russia's 2022 War Against Ukraine and The Foreign Policy Reaction of the EU: Context, Diplomacy, and Law**, Cham.: Springer

International Publishing.

- Major, Solomon (2012), "Timing Is Everything: Economic Sanctions, Regime Type, and Domestic Instability", **International Interactions**, Vol. 38, No. 1, pp. 79–110, (doi:10.1080/03050629.2012.640253).
- Marinov, Nikolay (2005), "Do Economic Sanctions Destabilize Country Leaders?" **American Journal of Political Science**, Vol. 49, No. 3, pp. 564–576, (doi:10.1111/j.1540-5907.2005.00142.x).
- Maurer, Heidi, Richard G. Whitman, and Nicholas Wright (2023), "The EU and the Invasion of Ukraine: A Collective Responsibility to Act?" **International Affairs**, Vol. 99, No. 1, pp. 219-238, (doi:10.1093/ia/iiaac262).
- Maurer, Andreas Peter, Tobias Stoll, Steven Blockmans, Jan Hagemeyer, Christopher A. Hartwell, Henner, G. Ö. T. T., and Kateryna Karunska (2020), **Extraterritorial Sanctions on Trade and Investments and European Responses**, European Union.
- Moeeni, Safoura (2022), "The Intergenerational Effects of Economic Sanctions", **The World Bank Economic Review**, Vol. 36, No. 2, pp. 269-304, Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099001312082397322> (Accessed on: 1/04/2023).
- Mohamed Yusoff, Ahmad Fkrudin, Azmil Hashim, Norhisham Muhamad, and Wan Norina Wan Hamat (2021), "Application of Fuzzy Delphi Technique to Identify the Elements for Designing and Developing the E-PBM PI-Poli Module", **Asian Journal of University Education (AJUE)**, Vol. 7, No. 1, pp. 292-304, Available at: <https://ir.uitm.edu.my/id/eprint/53697> (Accessed on: 21/04/2023).
- Morgan, T. Clifton and Valerie L. Schwebach (1997), "Fools Suffer Gladly: The Use of Economic Sanctions in International Crises", **International Studies Quarterly**, Vol. 41, No. 1, pp. 27–50, (doi:10.1111/0020-8833.00032).
- Morgan, T. Clifton and Valerie L. Schwebach (1995), "Economic Sanctions as an Instrument of Foreign Policy: The Role of Domestic Politics", **International Interactions**, Vol. 21, No. 3, pp. 247-263, (doi:10.1080/03050629508434868).
- Morgan, T. Clifton (1984), "A Spatial Model of Crisis Bargaining", **International Studies Quarterly**, Vol. 28, No. 4, pp. 407-426, (doi:10.2307/2600563).
- Peksen, Dursun (2019), "When Do Impose Economic Sanctions Work? A Critical Review of the Sanction's Effectiveness Literature", **Defense and Peace Economics**, Vol. 30, No. 6, pp. 635-647, (doi:10.1080/10242694.2019.1625250).
- Preston, Carolyn C. and Andrew M. Colman (2000), "Optimal Number of Response

- Categories in Rating Scales: Reliability, Validity, Discriminating Power, and Respondent Preferences”, **Acta Psychologica**, Vol. 104, No. 1, pp. 1-15, (doi:10.1016/S0001-6918(99)00050-5).
- Schott, Jeffrey J. (2023), “Economic Sanctions Against Russia: How Effective? How Durable?”, **Peterson Institute for International Economics Policy Brief**, Vol. 23, No. 3, Available at: <https://www.piie.com/publications/policy-briefs/2023/economic-sanctions-against-russia-how-effective-how-durable> (Accessed on: 10/9/2023).
- Shojai, Siamack, and Patricia S. Root (2013), “Effectiveness of Economic Sanctions: Empirical Research Revisited”, **International Business & Economics Research Journal (IBER)**, Vol. 12, No. 11, pp 1479-1490. (doi: 10.19030/iber.v12i11.8184)
- Singh, Danny (2023), **The Tripartite Realist War: Analyzing Russia’s Invasion of Ukraine**, Switzerland: Springer Nature.
- Smeets, Maarten (2018), **Can Economic Sanctions Be Effective?** WTO Staff Working Paper, No. ERSD-2018-03, World Trade Organization (WTO), Geneva, (doi:10.30875/0b967ac6-en).
- Stephan, Paul B. (2022), “Seizing Russian Assets”, **Capital Markets Law Journal**, Vol. 17, No. 3, pp. 276-287, Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4129862 (Accessed on: 7/2/2023).
- The International Institute for Strategic Studies (IISS) (2023), “Sanctions on Russia’s Central Bank”, **Strategic Comments**, Vol. 29. No. 4, pp 1-7, (doi:10.1080/13567888.2023.2236911).
- Taherdoost, Hamed (2019), “What Is the Best Response Scale for Survey and Questionnaire Design, Review of Different Lengths of Rating Scale/Attitude Scale/Likert Scale,” **International Journal of Academic Research in Management**, Vol. 8, No. 1, pp. 1-10, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3588604> (Accessed on: 10/9/2023).
- Thangavel, P., and Bibhas Chandra (2024), “Impact of Sanctions on Russia on Global Economy”, **International Journal of Business Forecasting and Marketing Intelligence**, Vol. 9, No. 1, pp. 1-8, (doi:10.1504/IJBFMI.2024.135717).
- Tsouloufas, George and Matthew Rochat (2023), “Revisiting the Effectiveness of Economic Sanctions in the Context of Russia’s Invasion of Ukraine”, **Canadian Foreign Policy Journal**, Vol. 29, No. 3, pp. 1-16, (doi:10.1080/11926422.2023.2198247).

- Welfens, Paul J. (2023), **Russia's Invasion of Ukraine: Economic Challenges, Embargo Issues and A New Global Economic Order**, Springer Nature.
- Whang, Taehee (2011), “Playing to the Home Crowd? Symbolic Use of Economic Sanctions in the United States”, **International Studies Quarterly**, Vol. 55, No. 3, pp. 787–801, (doi:10.1111/j.1468-2478.2011.00668.x).
- Zulkifli, Hafizhah, Syar Meeze Mohd Rashid, Suziyani Mohamed, Hasnah Toran, Norakyairee Mohd Raus, Mohd Izzuddin Mohd Pisol, and Muhamad Nasri Suratman (2022), “Designing The Content of Religious Education Learning in Creating Sustainability Among Children with Learning Disabilities: A Fuzzy Delphi Analysis”, **Frontiers in Psychology**, Vol. 13, (doi:10.3389/fpsyg.2022.1036806).